

Programma

Nichon Glerum

Amsterdam
Sinfonietta

DANCE
COLLECTIVE

**“April is the cruellest month, breeding
Lilacs out of the dead land, mixing
Memory and desire, stirring
Dull roots with spring rain.”**

- T.S. Eliot, uit The Waste Land

Het barre land

Amsterdam Sinfonietta
ISH Dance Collective
Bencha Theater

Deel I

Farokhzad Layegh (1963)

Lexis I; uit Lexolalia Descenticum (2021)

arr. voor strijkorkest en tape Ashkan Layegh

Nederlandse première

Igor Stravinsky (1882-1971)

Double Canon voor strijkkwartet (1959)

Alban Berg (1885-1935)

Allegro misterioso – Trio estatico; uit Lyrische Suite (1925/28)

Deel II

Kiril Džajkovski

Brothel Tango

arr. Rob Horsting

Michael Nyman (1944)

Trysting Fields; uit Drowning by Numbers (1992)

Bryce Dessner (1976)

Pulsing; uit Impermanence (2020)

versie voor strijkorkest (2022)

Deel III

Farokhzad Layegh

Lexis II; uit Lexolalia Descenticum

arr. voor strijkkwintet Ashkan Layegh

Nederlandse première

Rik Ronner (1982)/Charles Avison (1709-1770)

Largo; uit Domenico Scarlatti's klavecimbelsonate, recomposed

Deel IV

Eleni Karaindrou (1941)

Solitude; uit Dust of Time (2009)

voor viool solo

Pablo Casals (1876-1973)

Song of the birds

arr. Wijnand van Klaveren

Farokhzad Layegh

Lexis V; uit Lexolalia Descenticum

versie voor strijkorkest en percussie Ashkan Layegh

Nederlandse première

Deel V

Arvo Pärt (1935)

Passacaglia (2003/2007)

voor viool, vibrafoon en strijkers

Fazil Say (1970)

Allegro assai; uit vioolconcert "1001 Harems in a Night" (2007)

arr. Hugo Bouma

Valentyn Sylvestrov (1937)

The Messenger (1996/97)

voor strijkorkest en synthesizer

Inleidende film

Gemaakt door: Michiel Zwart, Kayleigh Hagen en Lex Bohlmeijer

Meervaart, Amsterdam / vrijdag 23 september, 20.15 uur (try-out)

Meervaart, Amsterdam / zaterdag 24 september, 20.15 uur

Amare, Den Haag / donderdag 29 september, 20.15 uur

Philharmonie, Haarlem / vrijdag 30 september, 20.00 uur

De Doelen, Rotterdam / woensdag 5 oktober, 20.15 uur

Musis, Arnhem / donderdag 6 oktober, 20.00 uur

Concertzaal, Tilburg / zaterdag 8 oktober, 20.30 uur

TivoliVredenburg, Utrecht / zondag 9 oktober, 20.15 uur

Muziekgebouw, Amsterdam / dinsdag 11 oktober, 20.15 uur

Muziekgebouw, Amsterdam / woensdag 12 oktober, 20.15 uur

Muziekcentrum, Enschede / donderdag 13 oktober, 20.00 uur

Industrieel Museum, Sas van Gent / zaterdag 15 oktober, 20.00 uur

Cast & Crew

dans

Herrold Anakotta

Tamara Robledo

Lars de Vos

luchtacrobatiek

Micka Karlsson

Sarah Kooij

Kenneth Gérard

viool 1

Candida Thompson

Ingrid van Dingstee

Nicoline van Santen

Karen Segal

viool 2

Jacobien Rozemond

Frances Thé

Diet Tilanus

Inki Varga

altviool

Georgy Kovalev

Anne-Bartje Fontein

Ernst Grapperhaus

cello

François Thirault

Örs Köszeqhy

Michiel Weidner

contrabas

Sepp Radauer

percussie

Barry Jurjus

Rombout Stoffers

synthesizer

Jacobus den Herder

concept

Marco Gerris & Candida Thompson

regie

Marco Gerris

muzikale leiding & viool

Candida Thompson

choreografie

Marco Gerris i.s.m. de dansers

choreografie luchtacrobatiek

Rachel Melief

dramaturg

Titus Tiel Groenestege

muzikaal dramaturg

Stephan Heber

lichtontwerp

Mike den Ottolander

stellage

Jeroen de Goei

lichttechniek

Jorrit Boerman

geluid

Da capo - Rob van der Meijs

Rob Strolenberg

Stef Polderman

kostuums

Mirjam Manusama

rigging

Jeroen de Goei

Jan Marne Haak

Hidde Aans-Verkade

Met speciale dank aan Farokhzad Layegh en John Vervaeke, PhD, cognitief wetenschapper verbonden aan de Universiteit van Toronto.

Toelichting

Aan het begin van Het barre land weerklinken de revolutionaire stemmen van twee dichters: de Amerikaans-Britse dichter T.S. Eliot (1888-1965), die honderd jaar geleden een schokgolf veroorzaakte met zijn gedicht The Waste Land (1922) waarin hij alle zekerheden van de gevestigde orde aan het wankelen bracht, en de Iraanse 'dichter van de vrijheid' Ahmad Shamlou (1925-2000), die in 1970 min of meer hetzelfde deed in zijn Terrestrial verses. Twee dichters uit verschillende tijden en culturen die beiden op zoek waren naar universele waarden en de zin van het bestaan, terwijl ze onafhankelijk van elkaar allebei de overgang beleefden van een traditionele maatschappij naar een moderne maatschappij, met alle chaos, verwarring en vervreemding van dien.

De Iraanse cardioloog en componist Farokhzad Layegh, wiens muziek al eerder op de lessenaars van Amsterdam Sinfonietta heeft gestaan, zag de verwantschap tussen Eliots The Waste Land en Shamlou's Terrestrial Verses. Hij droomde ervan om beide dichters samen te brengen in één compositie. Zo ontstond vorig jaar zijn achtdelige Lexolalia Descenticum, een fascinerend muzikaal epos dat hij liet horen aan violiste en artistiek directeur Candida Thompson.

De suggestieve klanken van Layegh lieten haar niet meer los en vormden een bron van inspiratie voor Het barre land. Delen van Layeghs stuk lopen als een rode draad door de voorstelling, waarin met explosieve en mystieke strijkersmuziek en acrobatische dans de eeuwige cirkelgang tussen teloorgang en wedergeboorte wordt onderzocht.

De suggestieve klanken van Layegh lieten haar niet meer los en vormden een bron van inspiratie voor Het barre land

Drie moderne dansers en drie luchtaerobaten geven Eliots teksten en de bijzondere muziek door Amsterdam Sinfonietta extra lading in verschillende dansstijlen uit de hiphopscene, waaronder House, Locking, Popping, Hiphop en Breakin. Met onuitputtelijke energie dagen ze elkaar en de musici uit. Afwisselend intens en onstuimig, of juist sereen en ingetogen worden Eliots woorden uitgediept. De kruisbestuiving tussen de luchtaerobaten en dansers is een droom voor beide partijen die soms magische plaatjes oplevert: de dansers zweven en vliegen letterlijk boven het hele orkest. Zo wordt een poëtische illusie gecreëerd van vele gevoelens, talen en sferen, waarbij het dansen tegen

muren en palen in verticale richting een extra dimensie toevoegt.

In vijf episodes, gebaseerd op Eliots vijfdelige gedicht, probeert Het barre land een uitweg te bieden uit de 'zielscrisis' van de moderne mens door de betekenis van het leven te analyseren in woorden, klanken en bewegingen. Waar staan wij in een moderne wereld waarin, om Lucebert te citeren, 'schoonheid haar gezicht heeft verbrand?' Hoe stijgt je uit boven disconnectie en vervreemding? In de loop van de voorstelling krijgen de musici en de dansers op aarde en in de lucht weer vleugels van hoop en verlangen. Ze gaan op zoek naar mogelijkheden tot transformatie en reële verbinding, met henzelf en anderen, met de wereld om hen heen.

DEEL I

Vervreemding en desintegratie maken woorden betekenisloos. De stem van Eliot vermengt zich met de desolate klanken van Lexis I van Farokhzad Layegh, het openingsdeel van zijn Lexolalia Descenticum. Letterlijk vertaald betekent deze titel 'wordful stutter of the fall.' Volgens Layegh zijn woorden betekenisloos geworden. Ze verstopen de waarheid achter betekenissen die de werkelijkheid niet volledig weerspiegelen of zelfs geweld aandoen. De taal onttaardt in holle frases. Religie en eeuwenoude tradities zijn weggefallen. De moderne mens zondert zich af in een digitale schijnwereld en voelt zich leeg en verloren.

In zijn spannende muziek onderzoekt Layegh de eeuwige cycli van ontwrichting en wederopleving, van connectie en disconnectie. Daarbij maakt hij gebruik van elektronica en

Perzische modi, die op Westerse instrumenten worden gespeeld. Grensoverschrijdende klanken vormen in zijn mysterieuze Lexolalia Descenticum de verbindende schakel tussen de verontrustende 'spookstemmen' van Eliot en Shamlou.

Hoop en wanhoop kleuren Stravinsky's Dubbelcanon voor strijkkwartet, dat gecomponeerd werd ter nagedachtenis van de in 1953 overleden Franse schilder Raoul Dufy. Stravinsky was bevriend met Eliot. Hij schreef o.a. balletmuziek bij Eliots Samson Agonistes en, na het overlijden van de dichter, Introitus T.S. Eliot in Memoriam.

Hoop en wanhoop kleuren Stravinsky's Dubbelcanon

Onrustige fluisteringen karakteriseren het Allegro misterioso uit Alban Bergs Lyrische Suite voor strijkorkest, geschreven om uitdrukking te kunnen geven aan zijn wanhopige liefde voor de getrouwde Hanna Fuchs, die niet alleen zijn geliefde en muze was, maar ook zijn Isolde en Lulu. Hartverscheurende strijkersmuziek over de onmogelijkheid tot verbinding.

DEEL II

De vijandige verhouding tussen mannen en vrouwen staat centraal in deze tweede episode, die opent met de quasi luchthartige en sensuele Brothel tango van Kiril Dzajkovski, die gaandeweg schrijnende trekjes begint te vertonen.

In een omgeving van weemoed en onstilbare verlangens duiken

in Michael Nyman's *Trysting Fields* fragmenten op uit het wonderschone 'liefdesduet' voor viool en altviool, het *Andante* uit Mozarts *Sinfonia Concertante in Es KV 364*. Het stuk is ook te horen in de film *Drowning by Numbers* van Peter Greenaway, waarvoor Nyman de soundtrack schreef. In deze film laten drie vrouwen hun echtgenoot in bad verdrinken. Liefde is ontaard in een strijd tussen de seksen, met liefdeloze huwelijken, vernederde vrouwen, impotente mannen, porno, prostitutie en verkrachting tot gevolg.

Het rusteloze en obsessieve *Pulsing* van Bryce Dessner is afkomstig uit het 9-delige werk *Impermanence/Disintegration*, dat hij componeerde voor het Australian String Quartet en de Sydney Dance Company. Centraal staan ideeën over de vergankelijkheid. 'Pulsing', het zevende deel uit Dessners werk, klinkt als een bezeten filmthema, dat maar door en doorgaat, met onstuitbare energie. De strijkers lopen melodramatisch op hun tenen en bewegen zich gejaagd heen en weer tussen ritmische 'attacks', verheven arpeggio's en elektro-nische dreunen. *Impermanence/Disintegration* verbindt als een bitterzoet visioen het klassieke drama met het griezelige minimalisme van componisten als Michael Nyman en Steve Reich. De muziek klinkt als een wrang eerbetoon.

*De strijkers lopen
melodramatisch op
hun tenen*

DEEL III

Het desolate *Lexis II* van Layegh, geschreven voor strijkkwintet, verklankt de eenzaamheid die voortspuit uit de gevoelloze liefde en eindigt in een soort existentiële noodkreet.

De zon lijkt even door te breken in de bewerking die de Engelse componist Charles Avison maakte van een klavecimbelsone van Domenico Scarlatti. Maar vrijwel onmiddellijk 'verdrinkt' Scarlatti in elektronisch versterkt tumult en wordt alle harmonie tenietgedaan in het lugubere *Drowning* van de Nederlandse componist Rik Ronner. In dit minimalistische werk vallen de clicktrack-partij voor elektronica en de live gespeelde muziek volledig samen. De wereld verdrinkt.

DEEL IV

Water heelt en zuivert. De tijd is rijp voor ideeën van vernieuwing, regeneratie en transformatie. Verlicht en gelouterd raken is een eenzaam proces, dat door de Griekse Eleni Karaindrou sober en sereen verklankt wordt in haar *Solitude* voor viool solo, afkomstig uit haar album *Dust of Time*.

De legendarische Spaanse cellist Pablo Casals speelde *The Song of The Birds*, gebaseerd op een Catalaans volksliedje. Op 24 oktober 1971, toen hij de VN Vredesmedaille ontving tijdens de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties, zei hij: 'Vogels zingen als ze in de lucht zijn, ze zingen: "Vrede, Vrede, Vrede", en het is een melodie die Bach, Beethoven en alle groten zouden hebben bewonderd en liefgehad. Bovendien is het geboren in de ziel van mijn volk, Catalonië.' De volksziel van Iran vlamt weer op in

het klaaglijk en betoverend klinkende Lexis V van Layegh, waarbij gaandeweg steeds meer ritmische dynamiek ontstaat en nu weer alle strijkers meespelen. Het eindigt in woest getrommel en een bekkenslag.

DEEL V

Er ontstaat een kalme atmosfeer, als in een klooster of een tempel. Generositeit, overgave, geduld, vrede en vertrouwen verdringen de vervreemding. De woestenij van Het barre land ligt achter ons, vruchtbare liefde wenkt. Hemelse vrede en harmonie dalen neer op aarde in Passacaglia van Arvo Pärt, aanvankelijk gecomponeerd voor viool en piano. In 2007 bewerkte hij het stuk voor twee violen, vibrafoon en strijkorkest en droeg het op aan Gidon Kremer.

De hartenklop van het leven keert terug in de flow van het Violconcert '1001 Nights in The Harem' van de opstandige Turkse pianist/componist Fazil Say, die regelmatig overhoop ligt met het regime van Erdogan. Mozart duikt weer op in het mistige, melancholieke en verheven Messenger van de Oekraïense componist Silvestrov, geschreven na het overlijden van zijn echtgenote Larissa Borendenko. De citaten uit Mozarts pianoconcerten symboliseren hoop, troost en liefde. Er gloort weer licht aan de horizon.

Wenneke Savenije is altviolist en muziekwetenschapper en hoofdredacteur van muziektijdschrift *De Nieuwe Muze*.

The Waste Land

T.S. (Thomas Stearns) Eliot (1888-1965), een Amerikaan in Londen, is volgens velen de belangrijkste en meest invloedrijke dichter in het Engelse taalgebied, zijn *The Waste Land* het grootste dichtwerk van de twintigste eeuw. Geen ander gedicht verwoordde zo goed de wanhoop en uitzichtloosheid van na de eerste wereldoorlog, een oorlog die tien miljoen mensen het leven kostte, een hele generatie had weggemaakt.

Tot hij *The Waste Land* schreef, was Eliot een gerespecteerde maar niet heel bekende dichter. Van zijn eerdere bundel, *Prufrock and Other Observations* (1917), was de eerste druk van 500 exemplaren pas na vijf jaar uitverkocht. *The Waste Land* daarentegen maakte hem in één klap beroemd en het gedicht bleef altijd boven zijn andere werk uittorenen, tot irritatie van de schrijver: 'Toen ik *The Waste Land* schreef,' noteerde Eliot in 1931, 'zeiden sommigen van de meer goedkeurende recensenten dat ik uitdrukking gegeven had aan "de desillusie van een generatie," wat onzin is. Misschien heb ik uitdrukking gegeven aan hun illusie gedesillusioneerd te zijn, maar dat was niet mijn intentie.'

The Waste Land als de ultieme vertolking van een naoorlogs Europa

Of hij het leuk vond of niet, het beeld van *The Waste Land* als de ultieme vertolking van een naoorlogs Europa in spirituele crisis, van de inertie en ontgoocheling van de moderne mens,

houdt al een eeuw stand.

Eliot kreeg het idee voor *The Waste Land* in 1914 en begon in 1919 met dichten. Nadat hij twee jaar lang in de avonduren aan zijn gedicht had geschreven – overdag werkte hij bij Lloyds Bank in Londen – bevond hij zich in 1921 op de rand van de ineenstorting. Een Britse zenuwarts schreef hem drie maanden ziekteverlof voor en verwees hem naar een psychiater in Lausanne. Daar, ver weg van zijn saaie baan en zijn ongelukkige huwelijk, voltooide hij *The Waste Land*. Zijn vriend, de dichter Ezra Pound, ook een Amerikaan in Londen, schrapte bijna de helft waardoor veel overbodigs wegviel en de desolate sfeer sterker naar voren kwam. Later zou Eliot het schrijfproces als een moeilijke bevalling typeren, waar Pound de verlossende keizersnee op uitgevoerd had – hij droeg het gedicht dan ook op aan Pound: 'il miglior fabbro', de betere vakman.

Pound regelde ook dat Eliot's gedicht in november van 1922 in een Amerikaans tijdschrift werd geplaatst, waarna in december de Amerikaanse boekuitgave volgde. In 1923 drukte de Hogarth Press van Virginia en Leonard Woolf ook een Britse bundel.

The Waste Land is een moeilijke tekst. Eliot verzette zich tegen de persoonlijke, welluidende verheerlijking van de natuur uit de romantische dichtkunst – William Wordsworth's 'I wandered lonely as a cloud,' bijvoorbeeld. Poëzie moest onpersoonlijk zijn en, vooral, vernieuwen, de moderne tijd reflecteren. Die tijd was gefragmenteerd, complex, ongrijpbaar en dus moest de

dichtkunst dat ook zijn. Onder invloed van Charles Baudelaire zocht Eliot zijn inspiratie in de vieze en vervreemdende stad waar de moderne mens ontheemd ronddoelt.

De 433 regels van het gedicht laten zich niet makkelijk samenvatten. In plaats van een eenduidige verteller is er een duizelingwekkende veelheid aan stemmen, personages en perspectieven. Een eerdere titel was 'He Do The Police In Different Voices,' een zin die Eliot uit Dickens' roman *Our Mutual Friend* gelicht had, over een man die voorleest uit de krant en verschillende stemmetjes op zet voor de politieagenten die geciteerd worden. (Het was Pound die 'The Waste Land' als titel suggereerde.) Naast de vele stemmen klinkt in *The Waste Land* overall muziek – flarden Wagner ('Weialala leia'), ragtime, jazz, wiegeliedjes ('London Bridge is falling down'), een vrouw die 'whisper music' speelt op haar lange, strakgetrokken zwarte haren. Ook zit het gedicht vol geluiden, van kinderen op de slee, het kabbelen van de Thames, geklets in een café, rammelende botten, toeterende auto's, en vol citaten en halve citaten uit het werk van andere schrijvers (Dante, Shakespeare, Baudelaire), in zeven verschillende talen. 'Onrijpe dichters imiteren,' zei Eliot, 'rijpe dichters stelen.'

*'Onrijpe dichters
imiteren,' zei Eliot,
'rijpe dichters stelen.'*

Als lezer word je heen en weer geslingerd door de tijd, vlieg je van plaats naar plaats, van scène naar scène. Dan

is het zomer aan de Starnbergersee, drinken we koffie met de Litouwse Marie, 'talked for an hour'; dan zijn we in een 'Unreal City / Under the brown fog of a winter noon' waar we lunchen met een koopman uit Smyrna; dan zijn we getuige van de liefdeloze affaire tussen een typiste en een karbonkelige 'small house agent's clerk.' De vijf delen van het gedicht lijken nauwelijks op elkaar aan te sluiten, zo abrupt bewegen ze van situatie naar situatie. 'Wat de samenhang is,' schreef Virginia Woolf in haar dagboek, 'weet ik niet zo zeker.'

Toch is er met een beetje werk wel wát cohesie te ontdekken, door verschillende thema's die, leidmotiefachtig, terug blijven keren.

De beroemde openingszin, 'April is the cruellest month, breeding / Lilacs out the dead land,' leidt een schijnbare tegenstelling in die het hele gedicht blijft doorwerken: het idee dat wat leven brengt, ook de dood brengt. 'He who was living is now dead,' lezen we in deel V, 'We who were living are now dying.' Dit zou je kunnen zien als een allegorie voor het naoorlogse Europa: de overlevenden van de oorlog zijn geestelijk dood, omdat ze alle contact met traditie en religie verloren zijn. Eliot maakt dit duidelijk door middel van wat hij de 'mythische methode' noemde, een idee dat hij van James Joyce had geleend.

Joyce baseerde zijn *Ulysses* op de *Odyssee*, voor *The Waste Land* gebruikt Eliot onder andere het stramien van de Arthuriaanse Graallegende over de Fisher King, wiens land uitgedroogd en onvruchtbaar is geworden als gevolg van een misdaad. Evenzo is de moderne beschaving verworpen tot een schrale wereld die geen leven

meer voort kan brengen en The Waste Land zit dan ook vol met beelden van verdorring: 'dusty trees,' 'rock without water,' 'dry sterile thunder without rain,' 'empty cisterns and / exhausted wells.' Dit is het 'barre land.'

*Evenzo is de moderne
beschaving geworden
tot een schrale wereld*

Zo luidt één mogelijke interpretatie van The Waste Land, de meest gangbare, maar er zijn er veel meer – Eliot's meesterwerk is het meest becommentarieerde gedicht uit de geschiedenis van de dichtkunst, de professoren blijven zoeken naar nieuwe invalshoeken. Zelf zei Eliot dat zijn gedicht 'over-understood' was; echte poëzie communiceert met de lezer zonder begrepen te worden. Hij wist overigens prima wat The Waste Land betekende: het is 'de ontlading van een persoonlijke en onbeduidende klaagzang op het leven; het is gewoon een stukje ritmisch gemopper.'

Maria Kager is literatuurwetenschapper en schrijver voor onder meer *De Groene Amsterdammer*.

De Zingevingscrisis

Wat moeten we opmaken uit The Waste Land? We kunnen het beste beginnen met een vraag, want dat is ook wat de vijf delen van The Waste Land oproepen: vragen die weer nieuwe vragen oproepen. Eliot geeft sfeerimpressies en stemmingen, soms een inzicht en af en toe een brokje duidelijkheid. Maar nooit valt alles samen tot een enkele Gestalt: het springt als het ware heen en weer tussen concurrerende opties voor een overkoepelende betekenis.

Dat wordt niet alleen teweeggebracht door de verschuivende stemmen in het gedicht, maar ook doordat vormen en talen vaak naast elkaar zijn gezet, en door de vele zinspelingen die zich sowieso onttrekken aan welke eindconclusie dan ook. Het is alsof je te veel en tegelijkertijd helemaal géén betekenis vindt. Interpretaties zijn er genoeg, maar geen daarvan biedt een overkoepelende duiding die verder komt dan vage uitspraken over verlies, angst, dood, voorspelling en voorgevoel. Zelf vermoed ik dat het gedicht bewust zo is opgezet. Het verzet zich tegen inkadering, maar lokt ons telkens weer met een veelbelovend verbindend inzicht—dat zich dan toch weer niet laat waarmaken.

Het gedicht is een illustratie en vooral ook een voorspeller van de Meaning Crisis (zingevingscrisis) die—zoals ik elders schreef—de wereldwijde post-Europese beschaving kwelt en knevelt. Om die crisis te begrijpen zijn drie samenhangende vragen van Eliot zelf een goed begin: “Waar is het Leven dat we in het leven verloren? Waar is de wijsheid die we met kennis

verloren? Waar is de kennis die we met informatie verloren?”

Waar is de kennis die we met informatie verloren?

We leven langer dan onze voorouders en we komen meer toe aan onze verlangens, maar toch bleek in 2019 uit een enquête in het Verenigd Koninkrijk (Eliots thuisland) dat 89 procent van de mensen tussen de 16 en 29 hun leven zinloos vond. Voor alle leeftijdsgroepen was het gemiddelde 80 procent. Deze cijfers zijn veelzeggend, want ze staan niet op zich. Wie namelijk het leven als zinvol ervaart is geestelijk gezonder, minder geneigd tot zelfmoord, ervaart meer veerkracht bij verlies en falen, en is beter in staat betekenisvolle relaties met anderen te onderhouden. In een essay dat ik eerder samen met Christopher Mastropietro schreef over de Meaning Crisis, gaven we de symptomen daarvan als volgt schematisch weer.

We lijken in ons leven steeds meer Leven te verliezen. Toch is aan de rechterkant van het schema een positieve respons te zien die verwijst naar Eliots tweede vraag: waar is de wijsheid die we verloren aan kennis? Sommige mensen lijken wijsheid terug te willen brengen in hun leven. Kennis is het overwinnen van onwetendheid; wijsheid (klinkt dat woord ons niet vreemd in onze oren?) is het overwinnen van dwaasheid. In mijn wetenschappelijke werk heb ik laten zien hoe de psychologie en de cognitieve wetenschappen beide tot de conclusie komen dat de dynamische processen die onze menselijke geest zo lenig maken, ons ook bij uitstek vatbaar maken voor zelfbedrog en ander zelfdestructief gedrag.

Dergelijk gedrag verzwakt de verbindende kracht tussen geest en lichaam, tussen het zelf en anderen, en tussen het zelf en de wereld, terwijl we die kracht juist hard nodig hebben om bewust handelend in de wereld te kunnen bestaan. Zowel in de psychologie als in de cognitieve wetenschappen wordt zingeving omschreven als een gevoel van verbondenheid met zichzelf, met anderen

en met de wereld, waarbij al die verbindingen samen een begrijpelijk en elkaar versterkend geheel vormen dat als authentiek en betekenisvol wordt beleefd. Door alle tijden en culturen heen hebben mensen beseft dat je dwaasheid moet tegengaan en verbondenheid juist moet vergroten. 'Wijsheid' noemden ze dat. Maar waar kunnen wij terecht voor wijsheid?

Het is opvallend hoe vlot wij kunnen opsommen waar we zoal terecht kunnen voor informatie. We verdrinken in een oceaan van verbrokkelde informatie waarin alles dan wel eindeloos verbonden is, maar in een ongrijpbaar patroon van verzinsels en verwijzingen: te veel betekenissen, die niet leiden tot betekenisgeving in het leven. Stemmingen, sferen, aanwijzingen en toekomstvoorspellingen, allemaal spiegelen ze ons verbindingen voor, maar ondertussen hebben we gemiddeld steeds minder echte vrienden en wordt eenzaamheid endemisch en epidemisch.

We wisten vroeger waar we terecht konden voor kennis, maar raken vandaag de dag meer en meer

in twijfel over onze kennisclaims en kennisinstituten. Steeds meer mensen zijn het er bovendien over eens dat onze veelheid aan kennis ons niet wijzer maakt. Deze verdenkingen en conclusies komen dicht in de buurt van nihilisme.

Dus: wijsheid is onmisbaar, maar de ontwikkeling daarvan is voor de meesten van ons geen haalbare optie. Dat geldt niet alleen voor ons als individu, maar ook als collectief. We zijn bang dat ooit zo vanzelfsprekende zaken uit elkaar aan het vallen zijn, en reële bedreigingen voor onze beschaving zijn er ook zeker, maar we lijken niet in staat die adequaat tegemoet te treden. Bepaalde gebieden hangen nog logisch samen, maar ook die raken meer en meer van elkaar vervreemd en wij weten niet goed wat daaraan te doen.

In het verleden hebben mensen complexe stelsels ontwikkeld met regels en strategieën om individuele en collectieve dwaasheid tegen te gaan (want dat kan alleen gezamenlijk en gecoördineerd) en individuele en collectieve zingeving juist te bevorderen. Deze stelsels vonden onderdak in gemeenschappen en wereldbeelden die we 'religies' hebben genoemd. Maar voor velen van ons is zo'n religieus thuis niet weggelegd: we kunnen het niet binnengaan, we zouden ons er niet thuis voelen.

De mensen die bij de vraag naar hun religieuze overtuiging "geen" aanvinken, vormen een snel groeiende demografische groep, en binnenkort zullen ze in de meerderheid zijn. Religies zijn aan het uitsterven, en daarmee verdwijnt ook veel dat ermee verbonden was—zowel de goede als de verkeerde dingen. Maar hoe we ook aankijken

tegen de oude religies, het is zonneklaar dat we hun functie als plaatsen waar transformatieve wijsheid wordt beoefend niet hebben vervangen. We hadden gehoopt dat objectieve kennisvergaring een goede vervanging zou zijn voor ons subjectieve geloof, maar zelfs in Eliots tijd werd dat sentiment al de grond in geboord. Nu zijn we die hoop aan het inruilen voor weer een ander ideaal: dat meer informatie en virtuele connectiviteit de oplossing is. Maar het is duidelijk dat ook dit aan het mislukken is.

We verzuipen dus in een oceaan van losse betekenissen, terwijl we zonder wijsheid ronddolen in dit barre land. Nu eens worden we aangetrokken door dit pad, dan weer worden we afgeleid naar een ander pad. En zo worden we—in de woorden van Eliot—"afgeleid van afleiding tot afleiding". Een kakofonie van stemmen en archetypische beelden en ideeën trekt aan ons, maar die brengen ons niet richting enige helderheid.

The Waste Land stelt ons bloot aan al deze zaken. Het gedicht is er een voorbeeld van en het profeteert er zelfs over. Dat woord 'profeteren' gebruik ik hier (net als Eliot in het gedicht) in een dubbele betekenis, namelijk zowel als het voorspellen wat komen zal, alsook het blootleggen van diepgewortelde patronen die dringend onze aandacht nodig hebben. Het uitdragen van de betekenis die besloten ligt in de uitvoering (en niet zozeer de woorden) van het gedicht is wellicht ons best mogelijke antwoord erop.

John Vervaeke is psycholoog en cognitief wetenschapper verbonden aan de universiteit van Toronto.

Candida Thompson

Candida Thompson is artistiek leider van Amsterdam Sinfonietta. Ze wordt internationaal geroemd om haar inspirerende optredens en eclectische samenwerkingen met andere artiesten. Candida studeerde viool bij David Takeno aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen en bekwaamde zich verder aan het Banff Centre for the Arts in Canada. Als solist en gastconcertmeester heeft Candida opgetreden met het Chamber Orchestra of Europe, City of London Sinfonia, Guildhall String Ensemble, Camerata Nordica, Moscow Chamber Orchestra en het English Symphony Orchestra. Als kamermusicus heeft ze opgetreden op het Kuhmo Festival in Finland, Ernen Festival in Zwitserland, La musica, Sarasota en het Internationaal Kamermuziek Festival Utrecht. Ze was regelmatig te gast bij Harriet Krijghs zomerfestival 'Harriet & friends' in Oostenrijk en trad op bij de Schubertiade Hohenems, samen met de pianiste Magda Amara. In 2022 richtten Candida en Harriet in Nederland het festival Heuvelrug Kamermuziek op, waar zij gezamenlijk 'Artistiek leider' zijn. Candida speelt op een Guarneri, del Gesù (1698-1744) die zij in bruikleen heeft van een particuliere verzamelaar.

Marco Gerris

Marco Gerris is choreograaf, regisseur en artistiek leider van ISH Dance Collective, een Amsterdams dansgezelschap dat hij in 2000 oprichtte. De van origine Filipijnse Gerris groeide op in Antwerpen en trok eind jaren '90 naar Amsterdam, waar hij als danser, skater en acteur carrière maakte. In 2000 maakte Gerris zijn eerste voorstelling ISH. Een naam afgeleid van het Engelse achtervoegsel '-ish' (-achtig), een woord dat staat voor iets dat je niet precies kunt definiëren, omdat het zowel het één als het ander is. Gerris: "Tijdens een ontmoeting met een Amerikaanse danser sprak ik over alles wat ik wil doen, alles wat ik inspirerend vind en over mijn weezin te kiezen voor slechts één discipline. Hij vertelde me: "You are ISH, you're a bit of everything and that's your strength." 22 jaar later is ISH uitgegroeid tot een internationaal gerenommeerd gezelschap dat een jong en divers publiek weet te bereiken. Gerris ontving in 2020 de prestigieuze Prins Bernhard Cultuurfonds Prijs voor zijn bijzondere en langdurige inzet voor cultuur.

Amsterdam Sinfonietta

Amsterdam Sinfonietta bestaat uit 22 musici van topniveau die samenspelen als één. Geleid door artistiek leider Candida Thompson maakt het orkest tournees over de hele wereld met avontuurlijke programma's en cross-overs met andere muziekgenres en kunstvormen. Met enorme gedrevenheid heeft Amsterdam Sinfonietta zich ontwikkeld tot hét strijkorkest van Nederland en orkest van wereldklasse.

Amsterdam Sinfonietta is uitgegroeid tot een vaste bespeler van de Europese concertzalen, maakte tournees door China, Amerika en Australië, en speelde in concertzalen als Barbican Hall in Londen, National Centre of Performing Arts in Beijing, Teatro Colón in Buenos Aires, Konzerthaus in Berlijn en Konzerthaus in Wenen.

Het ensemble werkt met nationale en internationale topsolisten. Musici als Janine Jansen, Sol Gabetta, Kian Soltani, Thomas Hampson, Fazil Say, Rufus Wainwright en Wende delen met ons de nieuwsgierigheid en constante drang naar vernieuwing.

Kenmerkend voor Amsterdam Sinfonietta is de innovatieve programmering. Naast het gevestigde strijkersrepertoire brengt het orkest originele en spannende combinaties van muziekwerken. Het verbindt oude en nieuwe muziek, bekend en onbekend repertoire. Het orkest gaat onverwachte samenwerkingen aan en voert grensverleggende programma's uit, met onder andere film, dans en theater.

ISH Dance Collective

ISH Dance Collective is een internationaal gerenommeerd dansgezelschap met voorstellingen waarin eigentijdse disciplines als hiphop dans, skating, freerunning en BMX centraal staan. Wars van formats en restricties, zoekt choreograaf, artistiek leider en oprichter Marco Gerris al meer dan twintig jaar zijn weg buiten de gebaande paden. Geïnspireerd door choreografieën die verstopt zitten in de stad, maakt ISH Dance Collective de poëzie van de straat zichtbaar op het toneel, uitgevoerd door een collectief van eigenzinnige, unieke performers. Op innovatieve wijze slaan de voorstellingen, op maat gemaakte showcases en educatieprojecten van ISH Dance Collective een brug tussen kunstvormen, disciplines en culturen. ISH Dance Collective gelooft niet in grenzen. Vanuit de thuisbasis in Amsterdam Nieuw-West reist ISH Dance Collective door binnen en buitenland met uiteenlopende voorstellingen, educatieprojecten en workshops. Naast de eigen producties van Marco Gerris, ondersteunt ISH Dance Collective ieder jaar ook de ontwikkeling van verschillende jonge makers.

Bencha Theater / Vertical Wall Dance

Bencha Theater bestaat uit een internationaal team van professionele artiesten met meer dan 15 jaar ervaring in het creëren en uitvoeren van spectaculaire luchtacrobatiek en voorstellingen in binnen- en buitenland. Verticale muurdans is hun specialiteit en neemt het publiek mee naar het verticale podiumvlak. Deze relatief jonge kunstdiscipline is nog relatief nieuw binnen de podiumkunsten.

Hun specialiteit als 'luchtacrobaten' maakt Bencha Theater tot een uniek gezelschap in het uitvoeren van dansante lucht – en muurdans voorstellingen. Ze hebben geen hoogtevrees en dagen de zwaartekracht uit met gewichtloos acrobatisch vernuft, maar bovenal genieten ze van wat ze doen en spelen ze elke voorstelling vanuit het hart.

Volgende concerten

Amsterdam Sinfonietta

Bosch Requiem

Amsterdam Sinfonietta / Nederlands Kamerkoor / Sofi Jeannin dirigent

Sinds 2017 opent November Music ieder jaar het festival met een gloednieuwe dodenmis onder de noemer Bosch Requiem. De jonge Nederlandse componist Joey Roukens schrijft dit jaar de dodenmis voor koor, strijkorkest en percussie, als een hommage aan het requiem in de traditionele zin. Het wordt een combinatie van delen met Latijnse teksten en delen waarin hij zijn eigen invulling geeft aan het requiem.

3 t/m 5 november in Amsterdam, Den Bosch, Enschede

The Book of Water

Jacobien Rozemond viool / **Diet Tilanus** viool / **Lilli Majjala** altviool / **Örs Köszeghy** cello / **Samuel West** podiumacteur / **Timothy West** filmacteur / **Madelon Kooijman** dramaturgie / **Michel van der Aa** libretto

Na de 3D-opera Sunken Garden en het prijswinnende Up-close schrijft Michel van der Aa een nieuw muziektheater voor Amsterdam Sinfonietta, acteur en film. Inhakend op de klimaatcrisis regent het onophoudelijk in The Book of Water en verliest de hoofdpersoon gaandeweg het contact met de buitenwereld en de realiteit. De spelers in de film en op het podium reageren op elkaar waardoor een wisselwerking ontstaat in tijd en ruimte.

11 t/m 18 november door het hele land

Volgende voorstellingen

ISH Dance Collective

ISH Dance Collective / Jakob Ahlbom Company

Knock-Out

ISH Dance Collective in coproductie met Jakob Ahlbom Company en DeLaMar Theater presenteert: Knock-Out. Een rollercoaster van een voorstelling vol acrobatische trucs en visuele effecten. Het publiek krijgt geen tijd voor bezinning, zit zwetend op zijn stoel, met een verhoogde hartslag. Deze fysieke comedy over hebzucht en gierigheid is een spectaculaire ode aan de actie film.

“Om je (gekneusde) vingers bij af te likken”

★★★★★ – De Volkskrant

21 oktober t/m 16 december 2022 In theaters door het hele land

ISH Dance Collective

FTBLL – Can you kick it?

Begeleid door hiphop beats en spoken word haalt choreograaf Marco Gerris streetskills naar het theater in deze wervelende productie. De internationaal gerenommeerde cast van freestyle voetballers, straatvoetballers en breakers knalt van het podium met flitsend voetenwerk, indrukwekkende powermoves en hypnotische danssequenties. FTBLL – Can you kick it vangt het vuur en de passie van voetballers en breakers in een spectaculaire choreografie.

20 januari t/m 26 maart 2023 in theaters door het hele land

Haal Amsterdam Sinfonietta in huis

Van 'Het barre land' of een van onze andere concerten genieten, zonder dat je de deur uit hoeft?

Ga naar sinfonietta.nl, bezoek De Salon en stream het concert van je keuze. Er gaat natuurlijk niets boven de kwaliteit van een live uitvoering, maar wil je het concert nog een keer meemaken of heb je het gemist, dan is de on-demand beleving de ideale oplossing. En, wat in de concertzaal niet mogelijk is, thuis zie je de musici ook in close-up.

Dus maak in De Salon je keuze uit oude of nieuwe muziek, bekend of onbekend repertoire, een nieuwe compositie of arrangement, een meesterwerk of cross-over.

Maar wat je ook kiest, het worden altijd originele en spannende combinaties van de mooiste strijkersmuziek.

Amsterdam Sinfonietta en ISH Dance Collective danken

Subsidiënten en begunstigers

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Sponsors en fondsen

IMPROVEN
mastering performance

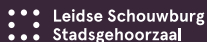
Maurice Amado
Foundation

Design & Branding partner

Studio Dumbar

Partners

concertzaal
tilburg

MUSIS

Amsterdam Sinfonietta

Piet Heinkade 5
1019 BR Amsterdam
t 020 52 70 770
info@sinfonietta.nl
sinfonietta.nl

ISH Dance Collective

Schipluidenlaan 12e
1062 HE Amsterdam
t 020 46 85 422
info@ishdancecollective.com
ishdancecollective.com